

Az előrevetett osztag sikeres éjszakai rajtaütése eredményeképpen az ellenségtől két harcképes rohamlöveget, két nehézlöveget – vontatóval – és több teherautót zsákmányoltunk. emellett elfoglaltunk egy raktárt tele felszereléssel.

A 14. gárda motorkerékpáros zászlóalj – az élje tüzött feladatnak megfelelően – 5-én 16 óra 30 perckor elfoglalta Szirákot. Elpusztított 6 ellenséges katonát, megsemmisített egy löveget, 6 gépkocsit és egy páncélozott csapatszállító járművet.

A 46. gárda harckocsidandár 1944. december 5-én 8 harckocsit veszített és 30 ember sebesült meg, míg az ellenségnek mintegy 400 katonája és tiszte esett el, elvesztette három harckocsiját, tönkre ment 12 gépkocsija és hat különböző méretű lövege.

KISS SÁNDOR

Testük abban a földben pihen...

December elején B. P. G. az 1. gárda légideszanthadosztály felderítő egységének parancsnoka ezt a levelet írta feleségének Leningrádba:

„Drága Olja!

Néhány órára megpihentünk egy Szanda nevű magyar község felett a hegyekben, valamilyen romos vár környékén, ha ezt egyáltalán pihenésnek lehet nevezni. Ilyenkor úgy érzem, mintha melletted ülnék, s kicsit elbeszélgetnénk; rövid időre teljesen megszűnik minden körülöttem, csak te vagy. Azt hiszem, valamennyien így vagyunk veled, ebben a ránk kényszerített rombolásban ez a kis zug maradt meg bennünk egészen tisztán, amit úgy őrizgetünk, rejtegetünk, mint egy talizmánt. ha ez elveszik, minden elveszett, nélküle ebből a végtelen, öldöklő menetből, ami lassan, kiméretlenül mindent megmérgez bennünk, ha életben maradunk is, nem emberként, csak farkasként kerülhetünk ki

Itt vagy hát velem, ha akarom, összehunyorítom a szemem, érzem a combod melegét, akárha hozzám érnél, s egyszerűen látom Sztjopa okos, mosolygó szemét is, mint régebben számtalanszor, amikor félrehajtott fejjel nézte, látható örömmel az arcán, hogy szeretiük egymást. Mi hárman most is annyira összetartozunk, a földrészek, folyók, hegyek, völgyek és harcok nem állhatnak közénk, mi eavütt vagyunk. akár meg is simogathatnám Sztjopa buksi fejét, ha akarnám, Itt üldögélt mellettem akkor is, amikor azt a kis fabábut faragtam neki karácsonyra. Ha csak két percem volt, elővettem a hátizsákból a késemet, meg a gyökérdarabot, a ruhámra máris repkedtek a forrácsok, közben beszélgettem veled. – Ugye, Sztjopka megérted, most nem tudok neked venni semmit, de ez a bábu, meglátod, igazán helyre leány lesz, biztosan szeretni fogod. Az iskolába már együtt fogtok menni, hiszen én, tudod, nem kísérhetlek el. Anyura meg vigyázzál, ha már egyszer te vagy a férfi a háznál. A horaászásnak ugyan most semmi értelme, de azért néha csak menjél le a folvóra, ha kihalászod a vízből a széndarabokat, meg a fahulladékot, nem fogtok fájni otthon. Aztán majd viszek nektek egy nagy barna kenvertet, amikor haza megyek, degeszre tömjük a hasunkat, még az öreg maminkónak is adunk belőle.

Egyetlen Oljám! Azóta elkészült a baba, de nemrégén az egyik faluban, ahová beszállásoltak, egy kisfiúnak adtam, biztosan Sztjopa is belátná, hogy nem tehettem mást, igazat adna nekem. A fiúcska kis, fekete gombszemét le nem vettem rólam, ahogy ültem a tűzhely mellett, s megesett a szívem rajta. De az én lurkómnak csöppet se fájjon a feje miatta, az ünnepekig még hosszú az idő, addig faragok neki másikat.

Rövidesen indulunk tovább, Olja, északnyugat felé, szeretnék kihasználni Plijev tábornok egységeinek sikereit, valósággal fölmorzsoljuk magunk előtt az ellenséget, az elszórt ellenállási gócek már meg sem kottyannak nekünk. Légy nyugodt és erős, hidd el, a német már az utolsókat rúgja, most már szinte bizonyos, hogy épségben megúszom ezt a háborút..."

T. M. Managarov altábornagynak, az 53. hadsereg parancsnokának feljegyzéséből:

„Te nap parancsot adtam két lövészhadtestnek, hogy kitartóan nyomuljanak előre, lélegzetvételnyi időt se hagyjanak a kétségbeesetten védekező fasiszta hordáknak. Sajnálatos módon ez a vidék nem kedvez nekünk, hegyek, völgyek változtatják egymást, sok az erdősej, támadni jobbra csak az utak mentén lehet. Így velünk szemben a németek kis erőkkel is szilárd védelmet tudnak szervezni. Különösen Bélahalompuszta és Buják körzetében mutattak nagy ellenállást, amit csak jelentős véráldozat árán tudtunk megtörni. Valamennyi egységünk minden vonalon feltartóztathatatlanul nyomul előre..."

Az egyszerű magyar „baka", akiben csak halvány sejtések éltek a hadművelési összefüggésekről, immár magyar földön harcolt, ha harcolt, saját maga ellen. Micsoda kontrasztok idézhetők fel egy pillanat alatt: Az évek úgy rakódnak egymásra az ember életében, mint a talaj különböző rétegei, elegendő belevágni az emlékezés ásóját, egyszerre mutatja magát nevezetesen és jelenideiű esemény. A múlt: feldúlt vidék, fenverdörögés félelem, menekülés; a ma: egy nórádszakáli családi ház kis udvara, szőlőprés, mellette Dancsák István tesz-vesz az egyre rövidebre méretezett őszi nap alkonyati szürkességében.

– Olvan iramban húzódtunk vissza az oroszok elől, hogy az már nem is visszavonulás volt, hanem futás... Csak akkor fúihattuk ki magunkat, ha hagyták, még visszaneézni sem nagyon volt időnk. Keserves hetek voltak. Lerongyolódottan, fáradtan, éhesen rángattak bennünket hol előre, hol hátra, de inkább csak hátra, hátra... Kezdték akkor már összezavarodni minden nekünk régen eleánk volt az egészről, lestük a pillanatot, amikor végre lehághatniuk magunkról a katonáinkat. Aki az otthonához közel érezte magát, sorra mind lelépett. Nem nagyon beszélünk erről, mert ha kitudódott volna a dolog, egy megveszekedett rézkarast sem adtunk volna az életünkért, csak ugrásra készen álltunk. Kazár környékén aztán Cservenák Márton katonatársammal mi is a nyakunk közé szedtük a lábunkat.

Salaótariánia olyan halálos nyugtalansággal handukoltak el, mintha legalább is a szomszédhál – az érzéketlenség kedvéért akár a vasúti rekonstrukció, nyomvonalában – átvégeznének hazafelé. Valószínű, tisztában voltak vele, úgyszólván minden hiába, hogy a gyilkos golyó kit talál el, s kit nem, egyedül a szerencse dolog, de azt nem tudták, hogy magánünnepük látszó szerencsésüket vörös csillagos hadtestek gyúriák engedelmessé szolgálták a megvételben. A „csendes zónában"

egyre kisebb erők lézengtek, nem tudtak már ellenőrzésük alatt tartani minden zugot, a két szökött katona előtt viszonylag szabad volt az út hazáig. Az Üveggyárnál két láncos csendőrből botlottak, a gyógyszervételezés meséjével rázták le őket. Kőhegyalja-pusztánál szalmakazalban húzták meg magukat, ugyanabban, amelyből előttük két sorstársuk kaszáldott ki, Karancskesziben egy fiatalasszonyt amit a háborúból bármelyik magyar községre kimertek. Az aggodalmak, rémhírek faluban?

Talán éppen ezen a napon a szovjet 24. gárda lövészhadtest második lépcsője, az 1. gárda légideszant-hadosztály, amelynek kötelékéhez B. P. G. egysége is tartozott, Lőrinciből kiindulva már Kutasóért folytatott harcot. Egymás után szabadultak fel a nógrádi települések, Nógrádszakál azonban még huzamosabb ideig a németek kezén maradt. A község kicsiben, nagyban átvészelte mindazt, tejjel kínálta őket, így értek Nógrádszakál fölé, a dombról lesték, mi is lehet a ellenére vegyes érzésekkel ugyan, de mindenki, akinek nem volt különösebb félnivalója, türelmetlenül várta az „oroszk” érkezését. Nincs szükség szépítgetésre: az emberek többsége a háború utolsó napját várta, a nélkülözések, a szenvedés napjainak leáldozását, de nyilvánvaló volt, hogy a várva várt nap beköszöntése egyet jelent a széltől cserzett kópű Ivánok, mosolygós Boriszok és szótlan Pávelek érkezésével.

Tizenegynéhány férfi, akiknek nem volt ajánlatos fényes nappal mutatkozni a faluban, szökött katonák, tizenkilencesek, kommunisták, köztük Danácsák István is, az átmenet alatt Nógrádszakál fölött a fenyvesben húzták meg magukat. Száraz, hideg idők jártak, tábor tüzet raktak az erdőben, körülötte vertek tanyát, csak éjszakra lopakodtak be a faluba. Ezek voltak a várakozás napjai.

Az utolsóként felszabadult Nógrád megyei község, Nógrádszakál felmentői, a már többször említett 1. gárda légideszant-hadosztály és a 110. gárda lövész-hadosztály egységeinek előrenyomulásáról írja Dimitrij Fiodorovics Loza, aki maga is részt vett a nógrádi harcokban, hogy sorra elfoglalták Vámostanva, Ecseg, Kozárd, Nagymezőpuszta és Cserhátszentiván községeket, míg Nádásd környékén erősebb ellenállásba ütköztek. A hónap második felének első napján a 110. gárda lövész-hadosztálynak 23 halottja volt. A térség megtisztítása után Mátraszőlős, Tar, Mátraverebély, majd Márkháza következett. Karácsony előestéjén már Nógrád megyénél viaskodtak az ellenséggel, s folytatták a támadást Magyarcécs felé. A harapófaó láncon kezdett bezárulni a csapattestek két oldalról a felszabaduló Szécsény és Salgótarján térségéből közeledtek Nógrádszakál felé.

– A németek sűrűn szedték a cókámlukát – emlékezik vissza Naav Iános, aki a község határában várta a szovjet csapatokat azon a nyálfás ködös téli napon. – Az egyik német nagy hangon azt mondta búcsúzóként, hogy márciusban majd találkozunk, de én csak somolyogtam a bajszom alatt, nem lesz abból semmi komám, a csodafejvereteket eláshatjátok a küszöb alá. Endrefelva még német volt, de Fáyházasra érve már bent voltak az oroszok, onnantól vártam őket. Itt is az előrs, hat orosz katona, egy meg lámpával a kezében vezette őket. Ennél beszéltek oroszul, mert megtanultam a hadifogságban, no meg a kommunista eszméket is akkor hirtették el bennem, tizenkilencben aztán tudtam is, hogy hol a helyem hát így leköszöntöttem őket: „Drasztvujtye, továris!” Annyi férfias ölelést életemben nem kaptam, mint akkor...

Ez a néhány szovjet katona, az 1. gárda légideszant-hadosztály kötelékéhez tartozó csapatok egyik felderítő egysége B. P. G. vezetésével lépte át először a

község határát. A faluban rejtőzködő magyar katonai egységek töredékei ellenállás nélkül megadták magukat, hiszen már régóta csak erre a pillanatra vártak. Átfésülték az egész falut, éppen az üresen tátongó épületből jöttek ki, amikor megszólalt az ellenséges géppuska az est csendjében. A szomszédos udvarból löhettek rájuk, valószínűleg büjkáló németek. Az orosz katonáknak annyi idejük sem maradt, hogy magukhoz térjenek a meglepetéstől, a gyilkos golyók nyomban végeztek velük. Utoljára talán B. P. G. karja lendült a magasba, hogy aztán aláhulljon, akár egy dércsipe falevél. Még felvillanhatott előtte Sztjopka, meg Olja képe, Leningrád, s a büszke folyó... S Olja bizonyára aznap este is elolvasta levelét: „Egyetlen Oljám! Légy nyugodt és erős, hidd el, a németek már sokáig nem tarthatják magukat. Ha ilyen iramban haladunk, talán még száz nap... Most már szinte bizonyos, hogy épségben megúszom ezt a háborút...”

Másnap eltemették őket, ott, a laktanya udvarán, jeltelen, díztelen sírban, testük abban a földben pihen, amelyért küzdöttek. Ők léptek először a faluba, s nem is haaviák már el soha többé... Erre a helyre táblát kellene kitenni, nagy aranybetűkkel: Emberek, ne felejtsetek, őrizzétek meg emléküket! A németek szilveszter este fél hétkor adták fel a falut. Az új év első napja a béke első napja volt. Nagy János, Bagoly Ferenc, Zara István, meg a többiek gyalogosan indultak el szervezni a kommunista pártot.

Nógrád megye felszabadulásának krónikája

Nógrád megye véres csatákkal kísért felszabadítása a fasiszta iga alól közel egy hónapig tartott és 1944 decemberében befejeződött. A felszabadító hadműveleteket a 2. Ukrán Fronthoz tartozó katonai egységek bonyolították le. Az ellenséges erőre mért főcsapást – Hatvantól északnyugati irányban kiindulva – a 7. gárdahadsereg parancsnoka, Sumilov vezérezredes irányította. A főerők harci tevékenységét a Kravcsenkó vezérezredes parancsnoksága alatt álló 6. gárdahadsereg biztosította, amelyet a 9. gárda gépesített hadtest és az 5. gárda harcokosi hadtest alkotott. Az ellenség kiűzésében részt vett a Plijev altábornagy irányított lövés-gépesített csoport. December 20-a után a hadmozdulatok során egyre nagyobb feladatokat oldott meg az 53. hadsereg, amelyet Managarov altábornagy vezetett. Ez az egység felváltotta az első frontvonalban a Plijev parancsnoksága alatt álló erőket. Ugyanebben az időben, a megye északi részein kapcsolódott be a hadműveletbe az 1. román önkéntes hadosztály, valamint a 2. román hegyi hadosztály.

A megye felszabadulásának eseményeinél kell számba vennünk azokat az irregularis erőket – munkásellenállókat, partizán egységeket – akiknek tevékenysége – potenciálisan – meggyorsította sok helyütt a felszabadító hadműveleteket, de még inkább az azt követő forradalmi átalakulást. Ezek az erők, a szovjet hadsereg alakulatai mellett, döntő módon vettek részt Nógrád megye felszabadításában, amelynek ütemét az alábbi időrendi táblázat érzékelteti:

1944. október 30. A Nógrádi partizánegység átkelt az Ipolyon.

1944. november 23. A karancslejtői bányászok ellenállási mozgalma megkezdődött.